

A FEHÉR RABSÁGÁBAN

Szín és építészet nemzetközi összehasonlításban

A cikk apropója két szerencsés esemény is lehetne. Egyik, hogy az elmúlt év őszén Szesztai György főépítéssel – aki Újpest városképének avatott védelmezője – bejártuk a kerület elmúlt években új homlokzatszínezésen átesett panelépületeit. A színtervek elkészítéséhez a főépítési iroda a BME Rajzi és Formaismereti Tanszékén e sorok írójának vezetésével működő Színdinamika Műhelyt kérte fel. Hasonló stílusú, átfogó színtervezésünket tudtuk elkészülte után dokumentálni Szentendrén is, a Rózsakert lakóparkban.

Mi több, egy ígéretes nemzetközi szakmai kapcsolat is elindult, ugyanis amikor 2014-ben részt vettem a Colour in the City elnevezésű szimpóziumon Trondheimben, megismerkedtem Jörg Niederberger svájci festőművész és építészeti színtervező kollégával, akinek az életútja és tevékenysége sokban hasonlít az enyémhez. Tavaly egy mellbevágóan érdekes, példaértékű, többtagú épületszínezését ismerhettem meg, ami nagyszerű összehasonlítási alapot szolgáltathat arra, hogyan gondolkodnak a színről az építészek, a megrendelők és az építési hatóságok itthon, illetve egy nálunk kissé gazdagabb és régebben demokratikus országban – Svájcban.

A fehér „rabságában”

Nyugodtan kijelenthetjük, szelídségével a fehér szín „igen hatékonyan terrorizálja” az építészeket, többszörös csónakhosszal vezet minden más szín előtt, bár nyomában még ott van a bézs, esetleg egy kevés napfényes sárga. A megrendelők, lakástulajdonosok legnagyobb többsége hallani sem akar a sötétebb árnyalatokról, hűvösebb színekről. Mintha azokból nem is létezne egy épületen jól mutató árnyalat. De miért is szeretjük ennyire a fehéret? Illy Gábor, egy vezető nemzetközi vakolatgyártó cég hazai vezérigazgatója mindig odajön hozzám a nemzetközi Év Homlokzata gálák eredményhirdetése után, hogy „szörnyű”, hogy a zsűri mindig a fehér épületeket díjazza, amikor ott az új, 888 árnyalatú színrendszerük, „az élet színei” szlogen kíséretében...

A színdinamika tantárgyat felvett végzős hallgatókkal mindig kitöltetek egy színpreferenciatesztet, amelyben az élet legfontosabb fogalmaihoz, hangulataihoz, érzéseihöz színeket kell társítani. A halvány pasztell árnyalatokhoz, főleg a melegebb sárgás és barnás tört fehérekhez derűs, optimista, pozitív fogalmakat társítanak, a fehér pedig hatalmas erővel hirdeti a tisztaság, megtisztulás heroizmusát, az átláthatóságot, a rendet és a jószágot

– hiszen a legvégletesebb fehér-fekete színellentétben is a fehér a jó és a fekete a rossz. A fehér megvilágítja a sötétséget, láthatóvá tesz a bizonytalan szürkeségben, eligazít, mutatja az utat, a fehér maga a fény. A fehér igazat mond, nem tagad le semmit! Aztán itt van még néhány segítő adalék – ha additív módon egymásra vetítjük a főbb spektrumszíneket, fehér lesz belőle, tehát a fehér tartalmaz minden színt. A tradicionális magyar paraszti építészet színe is fehér – tehát a fehér még „magyar” szín is! A Makovecz-életmű falszínei is kimerülnek ebben az egyetlen árnyalatban. Nagyon nehéz a fehérrel versenyre kelni. Indirekt módon az is segíti a fehérét, hogy sok építés hiába járt Nemcsics tanár úr óráira, mégsem igazán magabiztos a színek bonyolult harmóniarendszerét tekintve. Ugyanakkor el kell ismerni: a Nemcsics-féle színharmonia-feltételrendszer 25 tekintetbe veendő összetevőt határoz meg, amihez az együttes igazodás szinte lehetetlen. [1]

Az épületeknek pszichológiai szempontból is van egy bizonyos eleve viszonyulása a színekhez. Legtöbbjük hosszabb távra épül, elmozdíthatatlan, az állandóság, a védelem, a „hajlék” a szimbolikus tartalma, inkább háttere az élet történéseinek, nem használati tárgya. Tehát a nyugalom, a béke és valami fennkölt mint alapjelentés elengedhetetlen!

Másik pszichológiai indok a fehér használatára, hogy kevés a rangos megbízás, tehát minden kolléga valami-féle „mesteregyesre” törekszik minden munkájánál – nem biztos, hogy lesz következő –, és az ugye nem lehet valamilyen túl karakteres szín, annak a legjobbnak, legszébbnek kell lennie, nem mer bevállalni semmi rizikót, semmi szélsőségeset. Ugyanez a helyzet a családi házak tulajdonosaival is – a variációk sora után végül minden beletorkollik a fehérbe vagy bézsbe.

De ennek azért nem így kellene lennie, csak éppen nagyon kevesen ismerik annyira a színeket, hogy kelles, nyugodt, mégis kicsit előbb, kifejezőbb együtttest tudjanak teremteni több szín finom, kevert összehangolásával. Erre egyelőre inkább csak külföldön csodálkozhatunk rá. Jellemzően tőlünk délebbre és északabbra – tehát még a mediterrán klímával sem lehet magyarázni a dolgot, csak a jól elhúzódo kelet-közép-európai megszokással és a változástól való félelemmel, kényelmeséggel.

Valahol jó, valahol nem...

Mégis azt merném állítani: a legkedveltebb fehér, törtfehér és bézs árnyalatok is lehetnek néhol rossz döntések! Ezenkívül nagy merészség és/vagy korlátoltság kell ahhoz, hogy egy önálló vizuális művészeti műfajból – esztünkben az építészetből – valaki ki merje zárni a vizuális nyelv 3 fő elemének (forma – szín – textúra) egyikét: a színt! Vagy legalábbis kegyelemkenyéren tartsa az önálló építészeti elemek megjelenéseként (kő, fa, tégl, cserép, nád, habarcs, mész stb.)

A 2014-es Challenge 66 Év Homlokzata nemzetközi verseny kategóriagyőztese a Casa Galgo (Canals Moneo Arquitectos, Madrid), amely épület furfangos és kalandos formaritmusait nagyon jól egyensúlyozza és egyben hangsúlyozza a fehér. Itt a színezés éremlyítő jelentéstulást hozott volna létre. Viszont ha nem lenne ez az igényes, szinte szobrászi formálás, akkor a megszokottan fehér, lapos tetős mediterrán apartmanház mellett simán elmennék. Bátorodom megfogalmazni tehát a tézist, hogy formailag csak nagyon átgondolt, ihletett, sematizmustól, közhelyektől és monotóniáktól mentes, feszültséggel teli építészeti forma illeszkedik jól a fehér színehez.

A napjainkban egyre sokasodó, „minimalista” stílusú családi házak fehér egyenruhája némi sötétszürke tagolással, inkább kevesebb, mint több kompozíciós találékonysággal és ritmussal, a kevéssel sokat mondani akarás jelszava alatt inkább az építész személyes karakterének elvesztése irányába mutató utat nyit meg. Egy bizonyos egyszerűség alatt ugyanis nem tud hol megnyilatkozni a művészi személyesség. Vagy erre már nincs is szükség?

Még inkább igaz, hogy igénytelen formálású, semmilyen stílust nem követő, kizárólag a legtakarékosabb megvalósulást szem előtt tartó építészeti objektumoknál a fehér még tovább fokozza a jellegtelenséget. Ilyenek a 4-10, vagy még több emeletes hazai hatalmas panelépületek, ezeket sem lehet automatikusan leönteni fehérrel. Főleg, ha egyszerre több van egy csoportban – legyen mindegyik fehér? Hogy miként színezzhetjük őket, arra a későbbiekben mutatunk több példát is.

Megdöbentő továbbá az a személytelenség, amely a sorházak színezésénél megfigyelhető. Az emberi természetből fakadóan abszolút a személyesség kezd előtérbe kerülni a demokratikus társadalmakban, megfigyelhető, hogy mennyire növekszik többek között a művészi pálya vonzása a fiatalok körében. Rengetegen nyilatkoznak meg bloggerként, sokan követnek minket a Facebookon, már-már a hírességeknek kijáró figyelmet érezhetünk kicsiben a saját köreinkben. Akkor mégis miért épülnek ilyen falanszterek? Nem lenne jobb, ha meg tudnám mondani, hogy enyém a sárga vagy a téglavörös ház? Hisz ahányan vagyunk, minden ember más és más! Kinek érdeke, hogy úgy tűnjön, mindnyájan egyformák vagyunk?

Ez az épület is jelölt volt a 2014-es nemzetközi Év Homlokzata díjra. Én viszont nem szeretnék itt lakni. Szép gesztus volt a devecseri iszapkatasztrófa áldozatainak épülő új házak sora, de sajnós a „lelencruha” színezés itt talán még bántóbb, megbélyegzőbb. Miért kell ennyire hangsúlyozni, hogy ti vagytok a segítettek?

Színes építészet

Illendőségből kezdjük először a vendégünkkel. Jörg Niederberger svájci festőművész és színtervező a tanári diploma után először képzőművészként, majd építész mestertézisekkel szerezte diplomáit rangos német egyetemeken. Sokoldalú művész, kedvence az akvarelltechnika, ebben a kis képektől a hatalmas méretűek is alkot murális művészeti műfajban is, többek között kortárs templomok dekorációjára, vagy éppen kórházak kellemesebb belső tereihez. Egyik volt színdinamikás tanítványom az ő munkái hatására készítette el diplomamunkáját.

Hatalmas műgonddal és körültekintéssel készít épület-színezéseket, mindenről makettet épít, így határozza meg a végső színárnyalatokat. Idehaza a színtervekért fizetett legmagasabb összegekbe sem fér bele ilyen műgond.

Amit itt be szeretnék mutatni, az a Siedlung Frohheim (Zürich) több épületre kiterjedő színtervezése.

Megdöbentően újszerű és egyéni színharmóniakat alkot, jellemzője a szokatlan polikromitás (sok színfajta együttes használata), viszont a nyugodt és tolerálható összhatásért nagyon kicsi tónuskülönbségeket használ, és szinte minden árnyalatát finomítja – kissé „hamisítja”, tiszta tubusszíneket nem találunk nála. Ügyel a hidegmeleg egyensúlyra és a szinte minimálisan színes szürkék jelenlétére is. Formatagolása egyszerű derékszögű rendszerű, szinte csak az építészeti födémekek helyét és a belső faltagolást vetíti ki a homlokzatra kissé szabadabban. Nem esik abba a hibába, hogy valami nagyon „művészi” és beszédes formát kelljen az épületre applikálni. Mégis, ezek a színek teljesen szokatlanok és egyéni.

Színei talán a zenei hangnemeknek megfelelő színkapcsolatokhoz hasonlatosak – amelyekről legújabb kutatásaimban azt már megállapítottam, hogy a zenei hangok Newton, Goethe vagy éppen Kodály Zoltán és Kner Imre elképzeléseivel ellentétben nem spektrum- vagy szivárványszínek, hiszen így egyetlen oktáv férne csak el a színtestben, és ott sem lennének egymástól egyenlő távolságra a színek, ahogy az a hangoknál is nagyon fontos. Ezekről a korábbi vélekedésekről Szelényi Károlynál olvashatunk. [2] De ezért nem hibáztathatjuk a régi mestereket, hiszen akkoriban még nem volt digitális színmérés. Ezt a problémát helyhiány miatt bővebben talán majd egy másik cikkben fejtem ki.

Jörg Niederberger épületei újonnan épült projektek – amit mi párhuzamba tudunk állítani vele, az a panelszínezés. Talán azt már sikerült bizonyítani a szakmának és a lakosságnak, hogy itt van helye a színdinamikának. Sajnos mivel ma még elképzelhetetlen, hogy egy építésiroda vagy egy ingatlanberuházó színtervezőt alkalmazzon egy átfogó, nagyobb projektjénél. Sokan ezt beleszámítják a tartanak az építész munkájába. Azt hiszem, több hazai megosztottsággal együtt az is kijelenthető, hogy kétféle építész van: van, aki szereti a színeket és van, aki nem...

Újpest Káposztásmegyer városrészének alacsonyabb, társasházszerű két lakóépület-együttesét szeretném a külföldi alkotás párhuzamaként itthonról bemutatni. Tudnunk kell, hogy Káposztásmegyer a hazai posztmodern stílus nagyon érdekes és rendkívül élhető, egyszerűen tervezett példája. Mindenképpen az volna a cél, hogy a hozzá nem értés és a nem összefüggésekben gondolkodás ne egy vásári kavalkádot eredményezzen a színezés utáni újrafestéseknél! Ami igazán a Külső Szilárd utat hatalmas épületeinél válik majd éléssé, ha rájuk kerül a sor.

Milyen gondolatok vezértek ezeknek az épületeknek a színezéséhez? Az idősebb generáció bizonyára emlékszik még, hogy a régi rendszerben milyen nagy élmény volt külföldre utazni. Vizuális szempontból a nyugati városoknak volt egy ingergazdag sűrűsége a hazai kiességhez képest. És ez nem csak a kirakatoknak volt köszönhető, a vásárlási láznak. A színesség is meg tudta szüntetni a külvárosi hatást, az ingerszegény letargiát. Mintha lenne ott valami, mintha jobban történnének a dol-

gok! Otthonosabbnak érezzük az ilyen környéket, jobban körülölel minket, nem kutaszt magából és nem űz tovább. Mintha valami nyaralóhelyen lennénk. Észre sem vesszük, de szerethetőbb lesz a hely. Ahogy a képek is mutatják, én is próbáltam minden tömböt más alapszínnel színezni, illetve a bejárásokat hangsúlyosabb színnel jelöltem. Semmi más homlokzattagolás nincs. Viszont egy-egy épületegyüttes, amely legtöbbször U alakú, így is nyolc-tíz összehangolt, közepesen telített színből áll, a pasztellek dominanciájával.

Az itt tervezett homlokzatszíneknél – ahogy a színek harmóniájában – is „mindig van uralkodóbb, ragyogóbb, közepes és másokat kiemelő, szinte majdnem sűrű árnyalat”, ami a színharmónia-ellipsziseknél mutatkozó aszimmetriából származik. [3]

Végezetül

Az összehasonlítás eredményeképp kiütközik, hogy külföldön több esély kínálkozik a színek kifejezőbb használatára új építésű épületeknél is. Az építésirodák, a döntéshozók és a lakosság is könnyebben elfogadja, sőt ajándéknak érzi a színek hozzáadott értékét, gazdag hangulati hatását. Kisebb az elzárkózás a színek elöl.

Itthon a színeket szerető építészeknek, színtervezőknek meg kell elégedniük a panelszínezéssel és a történelmi utcákon felújításaival, hiszen ott „le kell nyelni a színek békáját”, nem lehet minden fehér. De ez is csak akkor lehetséges, ha az önkormányzat hajlandó mindkét ügyet koordinálni, ne adj isten pénzt is megmozgatni az előzetesen átgondolt, koncepciózus tervekre, hiszen egy épület önmagában sosem tud igazodni a mellette lévő 4-5 másik, később tatarozandó homlokzat színéhez – csak sematikus módon! Sajnos a valóságban mindez úgy történik, hogy nincs átfogó városképi színterv, nincs karakteres, előre formált harmóniavilág, így a kifejezőbb színek soha nem jutnak szóhoz a disszonanciától való félelem miatt. Marad az unalmas, jellegtelen fehér és bézs monotónia. Így lehet egy művészeti műfajból a dolgok tehetetlensége folytán, kollektív oda nem figyélssel kibruzdalni annak egyik fontos összetevőjét, a színt.

Dr. Tari Gábor PhD

Irodalom / References

- [1] Nemcsics, Antal: *Színdinamika – Színes környezet tervezése*, Akadémia Kiadó, Budapest 2004, p 309.
- [2] Szelényi, Károly: *Színek – A fény tettei és szenvedései*, Magyar Képek Kiadó 2012, p 118.
- [3] Tari, Gábor: „Geometriai minőségek a színek harmóniájában” [doktori értekezés], Budapest 2006, p 56.

